

Sanat çevrelerinde Devlet Sanatçılığı ünvanının 'Elçi' olarak değiştirilmesi tartışılıyor

'Kültür ve Sanat Elçisi'nin ölçütü nedir ?

EVİN İLYASOĞLU

Ülkemizde sanatçılara verilen en yüce unvan olan 'Devlet Sanatçılığı', 'Türkiye Kültür ve Sanat Temsilcisi' olarak değiştirilmekte. Kültür Bakanlığı'nın yasa taslağı olarak meclise sunduğu öneri şu sıralarda sanat çevrelerinin gündemine geldi. İlk kuşku uyandıran soru, "Eğer devlet sanatçılığı kalkıyorsa, bugüne dek bu unvanı alanlar ne olacak" idi. Bakanlık müsteşarlığından yapılan açıklamaya göre onların hakkı kesinlikle saklı tutulacak, hatta bir kez Devlet Sanatçısı olan kişi Kültür ve Sanat Elçisi unvanını da alabilecek. Sanat çevrelerinde tartışmalara kulak verirsiniz, bu işte en önemli rolü seçici kurul oynayacak. Onlar nasıl seçilecek ve hangi kıstaslara göre yeni unvan verilecek? Neden gereksinim duyuldu böyle bir değişikliğe?

Devlet sanatçılığının ilk ortaya çıkışına uzanalım: 6660 sayılı Üstün

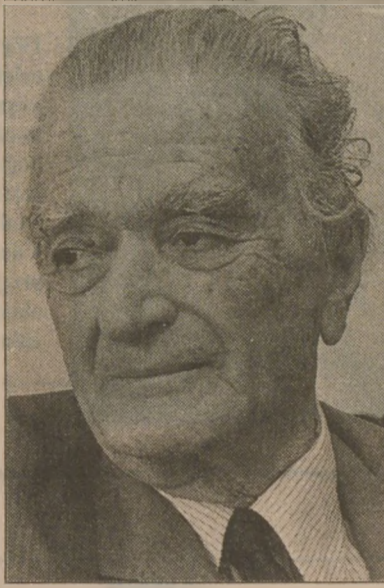
1971'den itibaren, önce çoksesli müzik alanında Devlet Sanatçısı unvanı verilmeye başlanır. Kıstas, üstün yeteneklere sahip uluslararası ün yapmış sanatçılardır.

Yetenekli Çocuklar Yasası ile yurtdışına gidip yurda dönen sanatçılara bir maaş bağlayarak, sanatsal etkinliklerini başka işlerle uğraşıp para kazanma kaygısı ile gölgelemesinler diye devletten destek vermek, ilk koşul olarak bilinir. 657 sayılı Devlet Memurları Yasası'nın 59. ve 60. maddelerindeki değişikliğe dayanarak 1971'den itibaren, önce çoksesli müzik alanında bu unvan verilmeye başlanır. Kıstas, üstün yeteneklere sahip uluslararası ün yapmış sanatçılardır. 1971'deki ilk sanatçılar, Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin, Necil Kazım Akses, İdil Biret, Suna Kan, Aysegül Sarıca, Verda Erman, İlhan Usmanbaş, Gülay Uğurata, Ayla Erduran, Mithat Fennem'dir. (Bu grubun arasında Cemal Reşit Rey'in yer almaması dikkat çeker.) 1981'de artık yalnız çoksesli müzik değil, tiyatro dalına da yayılmıştır bu unvan. Cüneyt Gökçer, Yıldız Kenter bu gruptaki Cemal Reşit Rey, Nevit Kodallı, Hikmet Şimşek, Gürer Aykal, İsmail Aşan, Tunç Ünver, Meriç Sümen ve Suna Korat'a katılır. (Leyla Gencer'in hala bu unvanı almamış olması ilginçtir.) 1987'de Klasik Türk Müziği'nin de bir temsilcisi bu unvana değer bulunur: Nevzat Atlığ. Tiyatroda Bedia Muvahhit ve Vasfi Rıza Zobu ile Ayten Gökçer; operadan Ayhan Baran, çoksesli müziğin diğer temsilcileri olarak da Gülsin Onay ve Mükerrer Berk seçilir. Güher-Süher Pekinel, henüz bu değerlendirmede yoktur.

1988'de iki kişi daha eklenir: Aydın Gün ve nihayet Leyla Gencer! Ve 1991'de tam 36 kişi seçilerek sanatın tüm dallarına 'cömert' davranılır. Ancak büyük tartışmalar da o yıl kopar. Artık başlangıçtaki, çoksesli müzikle

İdil Biret

Adnan Saygun

Leyla Gencer

Suna Kan

Mükerrer Berk

Ayla Erduran

sınırlı kalan ve mutlaka uluslararası başarıyı öngören ilkeler değişmiştir. Edebiyatçı, ressam, heykeltıraş, seramikçi, sinema sanatçısı, yönetmeni, hafif müzikiçi ve Klasik Türk Müziği sanatçıları yanı sıra, Türk Halk Müziği sanatçıları da Devlet Sanatçısı unvanını alır. 1991'de devlet sanatçısı seçilenler: Necdet Yaşar, İsmail Baha Süreksan, Alaattin Yavaşca, Zeki Müren, Teoman Önal, Sadi Yaver Ataman, Nida Tüfekçi, Mustafa Geceyatmaz, Mustafa Turan, Barış Manço, Hüseyin Sermet, Güher-Süher Pekinel, Okan Demiris, Mete Uğur, Macide Tanır, Bozkurt Güvenç, Osman Seden, Türkan Şoray, Hülya Koçyiğit, Orhan Şaik Gökay, Tarık Buğra, Atilla İlhan, Ali Avni Çelebi, Sabri Berkel, Turan Erol, Devrim Erbil, Hüseyin Anka Özkan, Sadi Diren.

O grupta ödülü reddeden 8 kişi çıkar. Zühtü Müridoğlu, Füreyya Koral, Fazıl Hüsnü Dağlarca ve Yaşar Kemal gibi. Yaşar Kemal yaptığı açıklamada şöyle der: "Kültür politikası olmayan, ya da kültür politikası kültürü yozlaştırmak olan, yenilikçi ulusal edebiyatımızı okul kitaplarımızın dışına sü-

Bir kez Devlet Sanatçısı olan kişi 'Kültür ve Sanat Elçisi' unvanını da alabilecek. Sanat çevrelerinde tartışmalara kulak verirsiniz, bu işte en önemli rolü seçici kurul oynayacak. Onlar nasıl seçilecek ve hangi kıstaslara göre yeni unvan verilecek ?

ren, böylelikle de, Türk insanını en az okuyan uluslar düzeyine indiren, zindanları yazarlara, şairlere ikinci bir ev eyleyen, demokrasiyi engelleyen yönetimlerin adı ne olursa olsun, bana verdikleri hiçbir payeyi, ülkemiz gerçek bir demokrasiye kavuşana kadar kabul etmeyeceğim." Zühtü Müridoğlu da şöyle bir gerekçe ile reddeder: "Böyle bir unvanı kabul etmeyeceğim. Üstelik aralarında bu unvana layık sanatçılar bile olsa bir anda kalkıp 36 kişiye birden verilmesinin nedenini anlayamıyorum." Füreyya da reddederken, "Bu unvan madem veriliyor, buna net bir biçimde bir kıstas bulmaları gerekiyor. Oysa herhangi bir ölçüt yok; ben de kıstası bilinmeyen bir şeyi kabul edemem" şeklinde açıklama yapar.

Şimdilerde yeni tartışmalara yol açan olay ise Devlet Sanatçılığının, 'Kültür ve Sanat Temsilcisi' unvanına

dönüşmesi. Kültür Bakanlığı bu konuda verdiği kanun tasarısına bir de genel gerekçe eklemiştir: "Türk toplumunun kültür ve sanat yaşamına büyük hizmetleri olan, Türk sanatının çağdaş dünya sanatının en yüksek düzeyine ulaşmasına katkıda

bulunmuş, dolayısıyla uluslararası alanda da tanınmış sanatçıları onurlandırmak amacıyla düzenlenmiş olan Devlet Sanatçısı unvanının bazı yanlış anlamalara yol açabilecek bir unvan olduğu anlaşılmıştır. Devlet Sanatçısı, devlet kuruluşlarında görev yapan sanatçı olarak anlaşılmalı; bu unvan toplumun sanatını yücelten, uluslararası alanda tanıtın, uluslararası sanat arenasında ülkemizin adını duyuran sanatçılara verilmelidir. Dolayısıyla sanatçı, devletin resmi bir görevlisi, devletin resmi sanatçısı olmayacak, ülkesinin toplumsal temsilcisi olacaktır. Ayrıca devlet sanatçısının siyasal iktidarın görüşüne uygun sanatçılar arasından seçilmesi tehlikesi de her zaman vardır. Oysa çoğulcu demokratik rejimi yerleştirmeye çalıştığımız bir dönemde, toplumun çeşitli kesimlerinin kültür ve sanatını temsil eden 'Türkiye Kültür ve Sanat Tem-

silcisi' unvanının daha uygun olacağı düşünülmüştür." Değişen toplum değerlerine göre, yirmi iki yıl önce konmuş ölçütlerin de değişime uğraması doğal. Mutlaka Devlet Sanatçılığı unvanı da yalnız çoksesli müzik sanatçıları ile sınırlı kalamazdı. Ancak başta yurtdışında başarıya erişmişlik gibi belli kıstasları varken ve sadece yorum getirerek bu kıstaslara yenileri eklenirken işin özü saptırılmış oldu. Şimdi sanat çevrelerinin tartıştığı, ölçütlerin seçici kurularca doğru uygulanması. Seçici kurulda bu kez Kültür Bakanlığı'ndan ve TBMM'de grubu bulunan siyasal partilerden birer temsilcinin yer alması öngörülüyor. Böylece belli bir siyasal kesimin egemenliğinde değil de daha nesnel karar verilmesi sağlanmış olacak. Ancak, Kültür Bakanlığı, üniversite temsilcileri, konservatuvar, meslek kuruluşları, senfoni orkestraları, devlet tiyatroları, opera ve baleşi ve sendikalardan da birer temsilcinin yer alması önerildi. Sanatçılarımız bir şeyin üstünde titizlikle durulmasını salık veriyorlar: Yurtdışında kendini kanıtlamış; bu çabanın ne olduğunu tatmış; şu anda uluslararası saygınlığı olan kişilerin de bu kurulda yer alması.

Değişen toplum değerlerine göre, 22 yıl önce konmuş ölçütlerin de değişime uğraması doğal. Ancak belli kıstasları varken bunlara yenileri eklenerek işin özü saptırılmış oldu.

Belki de seçici kurulun önceden kurulup, adaylarını oluştururken incelemeler yapması gerekiyor. Sanatın her dalında her yıl birer kişi seçilecek. Ve Devlet Sanatçısı seçilmiş kişiler yine bu unvana aday olabilecek. Bu durumda da yeni unvanın farkı nedir sorusu tartışılıyor. Haklarda önemli farklar var: Toplu taşıma araçlarından ve haberleşme hizmetlerinden yüzde 50 indirimli yararlanıp diplomatik pasaport sahibi olacaklar. Gerçekten dünyanın bir sanat kentinden diğerine uçan, konserden konsere, sergiden sergiye, konferanstan konferansa koşuşturarak, sanat yaşamının büyük yarar sağlayacak, indirimli uçak ve kırmızı pasaport. Ancak böylesine uçan kaç sanatçımız var ki? Buradan çıkarılan yorum da, çok üstün, çok saygın sanatçılarımızın bu yeni unvana değer görüleceği.

Kültür politikamızın olmadığından yakınıyoruz. Sanatçılarımız zaman zaman nice Dışişleri görevlisinin başaramadığı kadar Türkiye'nin sesini duyurmaya başarıyorlar. Onları onurlandırmak, değerlerini bilmek, sonradan gelen kuşakları da yüreklendirmek açısından çok önemli. Yoksa yıllar yılı sahip çıkmadığımız dünyaca ünlü sanatçılarımızın yeni kuşakları da giderek nitelikten yoksun olacaktır.

Gerçek nitelikte, dünyanın her ülkesiyle boy ölçüşebilen sanatçı yetiştirmeye, onları onurlandırmamıza da kültür politikasını şekillendirecek öğelerden biri.